

Què s'hi pot fer

Documentació històrica de la vida quotidiana al Voltreganès

ipec

Aitor Antolín Peña

Ja fa dotze anys, es creava a Sant Hipòlit de Voltregà (Osona) l'Associació Sociocultural del Voltreganès «Què s'hi pot fer», amb l'objectiu de dinamitzar la vida cultural i social dels municipis voltreganesos. Des dels primers moments d'existència d'aquesta entitat es va fer palesa la voluntat de recuperar el record del passat i les tradicions locals, tot posant l'accent en els modes de vida i la realitat quotidiana dels voltreganesos d'ahir. Amb aquest objectiu com a horitzó a mig terme, l'Associació va endegar tasques de recopilació i classificació d'objectes i utensilis que comprenien una diversitat de camps temàtics dins la vida i els costums dels habitants de la zona, i que cronològicament cobrien el període entre els segles XVIII i XX, fixant la dècada de 1950 com a terme.

Així doncs, una vegada establertes les bases mínimes per a un projecte de més llarg abast, i comptant ja amb un cert material de treball, es va constatar la necessitat d'una estructuració tant del discurs com del material mateix; s'encetava el camí cap a la constitució de la Casa Museu del Voltreganès. I, en conseqüència, les tasques de recerca etnològica i històrica que havien de fonamentar el mateix discurs del projecte es van haver de consolidar i ampliar. Naixia així l'actual Projecte de Documentació Històrica de la Vida Quotidiana al Voltreganès, que ha estat fonamental per a l'es-

tabliment del fons de catàleg de la Casa Museu del Voltreganès, i que ha permès assolir la fita de la realització de la Casa Museu mateixa —fita que, en lloc de ser un punt i final, és un nou inici— la qual, així mateix, comportarà l'obertura de noves vies en el projecte de documentació i d'investigació etnològica.

S'ha de tenir en compte que, un cop es va veure la necessitat d'una estructuració de les tasques i del discurs que les guiés, era imprescindible posar ordre en el material acumulat durant gairebé deu anys, mentre s'anava incorporant i classificant material nou. Més de cinc-cents objectes, estris, utensilis... componen el fons de la col·lecció: trobem eines del camp i d'oficis tradicionals, utensilis d'higiene personal, llibres, mobles, joguines, etc. El gruix dels objectes pertanyen al segle XIX i a principi del XX, tot i que es troben exemplars que es remunten a principi del XVIII o anteriors. La classificació detallada i exhaustiva dels

objectes de la col·lecció constituïa, per tant, el primer pas a fer.

Documentació històrica i construcció del discurs teòric

En paral·lel a la feina de classificació del material, es van iniciar les tasques de documentació històrica i de construcció del discurs teòric que havien de fonamentar totalment l'arquitectura del contingut de la Casa Museu i del seu funcionament. S'havien de comprendre les línies dels desenvolupaments històrics i socials que condicionaren els modes de vida de la població al llarg dels segles, s'havien de diferenciar els diversos camps temàtics que constituïssin un context per als objectes recopilats, construint espais de representació coherents i el màxim de fidedignes possibles.

Tanmateix, entenent les limitacions i les possibilitats del projecte, i tenint en compte la voluntat inicial existent de crear un espai proper a la gent i dirigit

■ Màquina manual d'embotir, del segle XIX (05/10/2010).

AITOR ANTOLÍN PEÑA

a allò quotidià, també s'ha posat molt d'èmfasi en els detalls, en les maneres de viure, fins i tot en allò anecdòtic (però que roman a la memòria col·lectiva). No quedar-se en l'aspecte més general i abstracte, sinó tractar el record com quelcom viu i a un nivell que apel·li a la pròpia existència quotidiana de la gent; que cadascú pugui veure escenificada una parcel·la de la vida diària dels «seus» pares o avis, i no merament una reconstrucció morta d'un passat general i anònim, impersonal.

Les tasques de recopilació i classificació s'han fonamentat, bàsicament, en la donació d'objectes per part de veïns dels municipis voltreganesos, o bé en la recerca i la recuperació pròpia duta a terme per l'Associació. També hi ha hagut aportacions remarcables per part de les parròquies de Sant Hipòlit i Les Masies de Voltregà. Els criteris que s'han seguit són *grosso modo* els anteriorment esmentats com a àmbit cronològic (del 1700 al 1950, aproximadament) i temàtic (objectes de la llar, de la feina, del camp, de l'educació, d'oci...). Tot i això no són uns criteris absolutament tancats, sinó que contínuament s'estan cercant noves vies i camps temàtics de recerca; així, per exemple, s'han encetat labors de recull d'informació i documentació sobre medicina tradicional i remeis casolans de la zona.

Exposició permanent de la Casa Museu del Voltreganès

Un cop el fons d'objectes ha esdevingut significatiu, s'ha procedit a la realització de l'exposició permanent de la Casa Museu del Voltreganès, la qual consta d'un seguit de seccions temàtiques on es distribueixen els objectes i utensilis: l'eix vertebrador de l'exposició el constitueix la reproducció de les estances d'una llar típica de la zona, en el marc temporal referit anteriorment (però centrant-ho, essencialment, al segle XIX). S'hi ha reproduït el dormitori, el menjador, la cuina, la comuna, el safareig, el pou... S'ha d'assenyalar, així

mateix, que l'escenari on s'ubica l'exposició no podria ésser més adient: es tracta de la planta baixa d'una casa de mitjan segle XVIII, que encara conserva part de l'estructura original.

Les recreacions de les diferents estances s'han realitzat seguint principalment l'aspecte temàtic, mentre que la coherència temporal s'ha respectat en la mesura del possible, dintre d'uns marcs raonables. Tanmateix, s'ha cregut que

■ Aspecte interior de la Casa Museu del Voltreganès (22/03/2010). ARXIU DE LA CASA MUSEU DEL VOLTREGANÈS

■ Aspecte interior de la Casa Museu del Voltreganès (25/05/2010). ARXIU DE LA CASA MUSEU DEL VOLTREGANÈS

■ Recreació de la cuina, interior de la Casa Museu del Voltreganès (22/03/2010). ARXIU DE LA CASA MUSEU DEL VOLTREGANÈS

s'havien d'emfatitzar la funcionalitat i els usos quotidians a l'hora de construir les diferents escenes, per la qual cosa s'ha preferit una imatge de conjunt que resumís tot l'espectre cronològic objecte de l'exposició.

Si les estances suposen els punts forts de l'exposició, cal també fer menció dels espais que serveixen de nexa entre les mateixes, i que contenen una diversitat de temes: l'espai de l'escola (reproducció parcial d'una escena d'escola de final del XIX a principi del XX), les seccions dedicades a les joguines, a les herbes remeieres, a la higiene personal, a la cultura local, a la tradicional elaboració d'embotits típics, a les eines dels oficis de sempre...; així com un petit recull historiogràfic i fotogràfic sobre els fets més remarcables de la història local, inserida en l'àmbit més general de la història de Catalunya del 1700 fins a mitjan dels anys cinquanta del passat segle.

Projecte etnològic i sociocultural

Essent la base aquesta exposició permanent, la feina ha començat a diversificar-se, i s'han obert noves perspectives de treball: com a projecte etnològic i sociocultural, es pretén donar cabuda no solament a la reproducció dels usos i costums de la vida quotidiana tradicional, sinó també a l'estudi de l'evolució social i econòmica dels nostres pobles, del desenvolupament de la cultura local (tant folklòrica com «cultura»): vida quotidiana, arts i oficis, indústria, agricultura i ramaderia, oci, literatura, gastronomia... són algunes de les vies d'investigació que progressivament s'aniran desenvolupant.

Tot això suposa que el discurs teòric s'ha d'acompanyar de materials addicionals que el complementin i l'explicitin; el fons d'arxiu fotogràfic i documental, les bases del qual s'han consolidat en l'actual fase del projecte, ha permès enriquir l'exposició amb explicacions i detalls d'importància. Tanmateix, l'ar-

xiu fotogràfic i documental no s'ha concebut com una simple eina auxiliar, sinó que s'ha de convertir en un eix essencial del projecte. De fet, per exemple, s'ha procedit a una catalogació exhaustiva d'un nombre rellevant de llibres i documents, alguns datats de començament del segle XIX, un cert nombre dels quals ha passat a formar part de l'exposició.

Tot plegat, permet fer-se una imatge de conjunt de la vida dels avantpassats, dels contrastos amb el present i de l'evolució de la realitat quotidiana voltreganesa. El pas d'una realitat essencialment agrícola i ramadera, amb una petita i incipient indústria concentrada en els gremis de paraires de la vila de Sant Hipòlit i en la feina de modistes particulars —realitat vigent al segle XVIII— que evoluciona cap a la industrialització, essencialment en l'àmbit del tèxtil, al segle XIX, que arribarà al seu punt àlgid a mitjan segle XX, i que acabarà per decaure i desaparèixer en els nostres dies, mentre que l'esperit agrícola i ramader ha perdurat com a paisatge de fons. La transformació d'una existència que, encara al segle XVIII, tenia trets més propers a l'època medieval tardana que no pas a la modernitat —domini de terratinents i d'estaments privilegiats, escàs desenvolupament preindustrial, pobresa— a una existència industrial i de masses primer, de consum i d'individualisme després, ens mostra un període de modernitat més aviat «breu», que té la seva eclosió a final del XIX i que arriba a la seva màxima expressió als anys cinquanta i seixanta del segle passat, per iniciar posteriorment un període de decadència que encara vivim —i que podríem qualificar com l'inici de la «postmodernitat».

Una vida basada en una certa autosuficiència; l'obtenció dels aliments bàsics mitjançant l'horticultura i la ramaderia domèstica —elaboració pròpia i casolana d'embotits, cria d'aviram, etc.— i, en el cas dels vilatans, una petita econo-

■ Picadora manual de carn, de finals del segle XIX (04/10/2010). AITOR ANTOLÍN PEÑA

■ Irrigador medicinal del Dr. Éguisier, original de França, dels voltants de 1850 (04/10/2010). AITOR ANTOLÍN PEÑA

mia tèxtil preindustrial de caire particular i gremial; un mode de vida que s'havia mantingut amb poques variacions durant segles pateix una conversió absoluta que s'estén en tots els àmbits de la vida dels pobles: l'aparició de la indústria i de l'electricitat comporten la fi d'aquelles formes d'existència «autosuficients».

La producció en sèrie significarà l'abaratiment dels productes i l'extensió del consum de masses. La industrialització suposarà l'aparició de la classe obrera i l'emancipació de la dona.

Els usos i costums, en tots els nivells, canviaran extraordinàriament: a poc a poc els rols familiars aniran dissolent-se i faran trontollar l'estructura de la família; el pes de la religió a la vida quotidiana disminuirà dràsticament; la importància de l'agricultura i la ramaderia familiars gairebé desapareixerà, quedant limitada a l'àmbit estrictament de pagès; les eines modernes com els aparells elèctrics, per una banda, facilitaran la feina i permetran l'expansió industrial que implicarà la desaparició de molts dels oficis antics i la transformació radical dels que no desapareguin; i per altra banda, alleujaran en bona mesura les feines de la llar i milloraran la qualitat de vida personal tot permetent augmentar en principi el temps d'oci, però, a la vegada, convertint els individus i les famílies en consumidors cada cop més dependents en tots els aspectes de la seva vida.

Consegüentment, es podria dir que la Casa Museu del Voltreganès ha esdevingut quelcom més que un simple lloc d'exposició d'objectes antics —es tracta d'un espai certament modest de recerca sociocultural, en el qual els primers passos s'han fet amb la tasca de catalogació, classificació i documentació present— i que roman obert a futures vies de desenvolupament, algunes de les quals ja s'estan posant en marxa i que comportaran l'ampliació i la diversificació de l'actual fase del projecte. ■